

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ปัจจุบันความต้องการทางด้านการศึกษามีมากขึ้น เนื่องจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง และเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงนี้ การศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ในสังคม ซึ่งทำให้ประกอบอาชีพได้ตามสมควรแก่วัย และความสามารถ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการพัฒนาเบื้องต้นที่สำคัญที่สุด สามารถนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ อย่างได้ผลและวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดีที่สุดคือ การให้การศึกษา เพราะการศึกษาเป็นรากฐานและเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างคนให้สามารถเป็นผู้นำการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ดังนั้นในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าจึงจำเป็นต้องพัฒนาคนในชาติให้มีความพร้อมที่จะนำการพัฒนาในทุกๆ ด้าน การพัฒนาการศึกษาของชาติจึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุด สำหรับประเทศไทยโดยรัฐบาลได้เห็นความสำคัญของการศึกษาดังกล่าวตลอดมา จะเห็นได้จากนโยบายการศึกษาพื้นฐานของประเทศในแผนระยะยาว (กรมวิชาการ, 2539 : 9) ได้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษา มาตั้งแต่ พ.ศ. 2464 โดยการตราพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2464 ด้วยข้อกำหนดในกฎหมายที่ขีดหุ่นทำให้ในระยะแรก เป็นการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษา 4 ปี ต่อมามีการขยายการศึกษาในระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2503 เป็น 7 ปี จึงเป็นการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปีไปด้วย และต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ พุทธศักราช 2520 กำหนดให้มีการศึกษาในระดับประถมและระดับมัธยมศึกษา เป็นระบบ 6-6 การศึกษาภาคบังคับจึงปรับเป็น 6 ปี มาจนถึงปัจจุบัน

แต่เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการของโลก ยุคโลกาภิวัตน์ สภาพเศรษฐกิจสังคม เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะตลาดแรงงานที่นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต มีแนวโน้มความต้องการแรงงานพื้นฐานที่มีระดับความรู้ต่ำ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แม้ในด้านการเมือง การศึกษาก็ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเจริญมั่นคง ในระบอบการปกครองของประเทศ ดังที่ คาร์ลตัน ไคลเมอร์ ไรดีและคณะ(เพ็ญจันทร์ ทัพประเสริฐ. 2542 : 1 ; อ้างอิงจาก Rodee, Anderson, and Christol. 1967 : p.109-110) ได้ให้ความเห็นว่า

“ในระบอบการปกครองประชาธิปไตยนั้น ถ้าพลเมืองขาดการศึกษาไม่เข้าใจหลักการแห่งลัทธิประชาธิปไตยโดยประเทศนั้นๆ จะเป็นประชาธิปไตยไม่ได้” ดังนั้นทุกประเทศจึงมีเป้าหมายที่จะจัดการไม่รู้หนังสือของประชาชน โดยมีกฎหมายบังคับให้ประชาชนต้องเรียนหนังสือในสถานศึกษาดตามกฎหมายบังคับซึ่งเรียกว่าการศึกษาภาคบังคับ และเชื่อว่าจำนวนปีของการศึกษาภาคบังคับสูงขึ้นมากเท่าใดก็จะเป็นดัชนีชี้ถึงความเจริญของประเทศมากขึ้นเช่น ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ จัดการศึกษาภาคบังคับสูงถึง 12 ปี ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับ กมล สูดประเสริฐ (2541 : 25) ที่กล่าวว่าในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศในภาคพื้นเอเชียซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย ได้จัดการศึกษาภาคบังคับจำนวน 6 ปี และต่ำกว่า มี 10 ประเทศที่จัดการศึกษาภาคบังคับระหว่าง และ 9 ปี และมีประมาณ 10 ประเทศ ที่จัดการศึกษาภาคบังคับ 10 - 12 ปี

ฉะนั้นแนวคิดในการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานของคนไทยให้สูงขึ้นจึงได้ปรากฏชัดเจนตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) และรัฐบาลในยุคนั้นซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีและนายชวน หลีกภัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการก็ได้กำหนดไว้อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในนโยบายของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา และเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2530 คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติเห็นชอบ “โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัด” ตามกระทรวงศึกษาธิการเสนอ โดยมีกรมสามัญศึกษาและกรมการศึกษานอกสถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการจนถึงปีการศึกษา 2532 และเพื่อให้ทันเหตุการณ์กระทรวงศึกษาธิการก็ได้พยายามแสวงหายุทธศาสตร์ที่สำคัญในการยกระดับการศึกษาให้เด็กไทยได้เรียนจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างรวดเร็วและทันกับความต้องการโดยระดมสรรพกำลังให้สถานศึกษาประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่กระจายอยู่ ทั่วทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ที่มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่และบุคลากร ได้ขยายระดับการศึกษาสูงขึ้น ไปถึงมัธยมศึกษาตอนต้น และเมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์ดังกล่าวแล้ว จึงได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2533 และคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบในหลักการที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ คือ ให้ขยายการศึกษาภาคบังคับ ออกไปจากเดิมอีก 3 ปี โดยประกาศในท้องที่ที่มีความพร้อมเป็นปีๆ ไป และให้มีการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องในระหว่างดำเนินการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินการ โครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับโดยในระยะแรกได้ดำเนินการในสถานศึกษาทั้ง 72 จังหวัดทั่วประเทศจังหวัดละ 1-3 แห่ง

จากการดำเนินการโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 3) มีความก้าวหน้าอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ ที่เห็นชัดคือ ความพยายามในด้านการประกันโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กกลุ่มด้อยโอกาสในชนบทได้เรียนต่อในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ ด้วยการระดมทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้บริการการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งนับว่าเป็นการต้นตัวของทางภาครัฐอย่างแท้จริง และผลจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทั่วไปที่ได้มีการผลักดันให้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นกฎหมายการศึกษาที่กำหนดสิทธิของบุคคลในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย เป็นผลให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่กำหนดให้ขยายการศึกษาภาคบังคับ จาก 6 ปี เป็น 9 ปี โดยจะมีผลบังคับใช้ภายในปีพุทธศักราช 2546

สำหรับการดำเนินงานการศึกษาภาคบังคับของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินการตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าว ซึ่งจัดให้มีโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 1 แห่ง ในปีการศึกษา 2533 หลังจากนั้นในปีการศึกษา 2534 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ แจงให้สถานศึกษาที่มีความพร้อมที่จะทำการสอนมัธยมศึกษาตอนต้นขอเปิดดำเนินการสอนได้ โดยใช้ชื่อว่า “โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ซึ่งดำเนินการมาจนถึงปีการศึกษา 2545 มีสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 จำนวน 53 แห่ง สำหรับในปีการศึกษา 2535 ได้จัดโครงการนำร่องการศึกษาภาคบังคับทุกอำเภอ จำนวน 115 แห่ง ซึ่งสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2543 : 33-36) ได้รายงานผลการติดตามการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี(ตำบลนำร่อง) จำนวนตามนโยบาย 4 ประกัน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดังนี้

1. การประกันโอกาสทางการศึกษา ปัญหาที่พบมากที่สุด คือผู้ปกครองมีฐานะยากจน และการย้ายที่อยู่ของผู้ปกครอง
2. การประกันคุณภาพการศึกษา ปัญหาที่พบมากที่สุดคืองบประมาณในการดำเนินการน้อย ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาภาคบังคับ ขาดบุคลากรที่ชำนาญเฉพาะด้าน ขาดอุปกรณ์ในการดำเนินงาน
3. การประกันประสิทธิภาพการศึกษา ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ขาดงบประมาณสนับสนุน องค์กรชุมชนขาดความรู้ในการกำหนดแผนร่วมกับสถานศึกษา การยอมรับของชุมชน และการขาดการทำงานร่วมกัน ไม่มีการใช้ทรัพยากรที่จะเอื้อประโยชน์ต่อกัน

4. การประกันความปลอดภัย ปัญหาที่พบมากที่สุด คือขาดงบประมาณ สถานที่คับแคบมลพิษจากโรงงาน ชุมชนไม่เห็นความสำคัญ และสุขภาพนักเรียนไม่แข็งแรง

ปัญหาดังกล่าวที่พบข้างต้นสะท้อนให้เห็น อุปสรรคในการจัดการศึกษาภาคบังคับและสามารถใช้เป็นแนวทางในการเตรียมตัวแก้ปัญหา ของหน่วยงานที่รับผิดชอบตั้งแต่ระดับกระทรวง กรม และเขตพื้นที่การศึกษา ดังนั้นแต่ละหน่วยงานจึงจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับให้ทันต่อเหตุการณ์ การศึกษาภาคบังคับจึงจะจัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งมีการกระจายอำนาจทางการศึกษาไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรส่วนท้องถิ่น ในการกระจายอำนาจอำนาจลงไปครั้งนี้กระจายลงไปโดยไม่คำนึงถึงความพร้อมของเขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษา และองค์กรส่วนท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องที่ต้องพึงระมัดระวัง เพราะความพร้อมของปัจจัยในด้านต่าง ๆ ของผู้รับการกระจายจะเป็นตัวแปรอันสำคัญของความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการปฏิบัติ ในทุกเรื่อง เช่น ความพร้อมด้านปริมาณ ได้แก่ อาคารสถานที่ จำนวนบุคลากรครูและภารโรง และทรัพยากรอื่น ๆ ความพร้อมด้านคุณภาพ ได้แก่ความพร้อมในการปฏิบัติงานด้าน บริหารทั่วไป งานธุรการ งานวิชาการ งาน โรงเรียนกับชุมชน และงานบริหารอาคารสถานที่ ถือว่าจำเป็นมากสำหรับการริเริ่มโครงการ หากไม่ตระหนักในความสำคัญของความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับ เชื่อว่าจะเกิดปัญหาและสร้างความเสียหายให้กับประเทศชาติได้ เป็นต้น ว่าการขาดประสิทธิภาพในการบริหารงาน อันเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพการจัดการศึกษาโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งยังผลให้คุณภาพการศึกษาค่ำ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลที่ต้องเตรียมความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับให้มีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาของชาติมาโดยตลอด และได้มีการเตรียมความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับด้านต่าง ๆ เพื่อการรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น อาทิเช่น

1. กำหนดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในปีต่าง ๆ จนถึงปีพุทธศักราช 2542
2. กำหนดโครงสร้างหลักสูตรในการเรียน
3. ขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้น
4. โครงการนำร่องตำบลนำร่องการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี โดยคัดเลือกสถานศึกษาที่มี

ความพร้อมเป็นเกณฑ์

5. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ และการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน
6. กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการศึกษา
7. การประเมินผลโครงการที่ผ่านมา

ในส่วนของความพร้อมของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาภาคบังคับของกรม นั้น กรมวิชาการและกรมสามัญศึกษาได้วิจัยร่วมกัน (2539 : 118) ซึ่งมีผลการวิจัยสรุปว่า ในภาพรวมของประเทศ สถานศึกษามีสภาพความพร้อมด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์การสอน ระบบบริหาร และการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีปัญหาในความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ซึ่งผลการวิจัยนี้ได้เป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับตามที่กล่าวข้างต้น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 (เดิมชื่อ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา) มีสถานศึกษาในสังกัดที่รับผิดชอบจำนวน 209 แห่ง กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ 9 อำเภอ เปิดทำการสอนตั้งแต่ ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีจำนวนนักเรียน มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไปในการแบ่งขนาดสถานศึกษานี้มีการแบ่งหลายแบบแล้วแต่หน่วยงาน เช่นกรมสามัญศึกษา แบ่งขนาดสถานศึกษา 3 ขนาด สถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร แบ่งขนาดสถานศึกษา 3 ขนาด และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แบ่งขนาดสถานศึกษา 7 ขนาด สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ได้ แบ่งขนาดสถานศึกษาตามจำนวนนักเรียนและตามจุดประสงค์ในการปฏิบัติงานได้ 3 ขนาด คือ สถานศึกษาขนาดเล็ก สถานศึกษา ขนาดกลาง และสถานศึกษาขนาดใหญ่ ในแต่ละขนาดสถานศึกษานั้นก็มีความพร้อมแตกต่างกันไป เช่น จากงานวิจัยของ นันทา เชาวน์ฤทธิ (2536 : 99-100) ที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดใหญ่มีความเห็นต่อความพร้อมในเรื่องความสามารถในการสอนของครู ศิลปศึกษา ความพอเพียงของสถานศึกษาเกี่ยวกับห้องประชุม และห้องโสตทัศนศึกษา มากกว่าสถานศึกษาขนาดกลางและสถานศึกษาขนาดเล็ก ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กมีความคิดเห็นต่อความพร้อมในเรื่องมีน้ำมากพอแก่การเกษตร และความเพียงพอของที่ดินที่จะขยายอาคารเพิ่มเติมมากกว่าสถานศึกษาขนาดใหญ่ และสถานศึกษาขนาดกลาง และครูผู้สอนในสถานศึกษาขนาดใหญ่สามารถจัดครูผู้สอนในรายวิชา ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา มากกว่าครูในสถานศึกษาขนาดเล็ก ส่วนชะลอ หรุ่นเลิศ (2539 :138) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้าหมวดวิชา โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 ที่มีขนาดต่างกัน มีทัศนะต่อปัญหาการบริหารบุคลากรแตกต่างกัน สำหรับ อารยา ภาณุศรี (2544 : 66-67) ได้ศึกษาด้านบรรยากาศของสถานศึกษาเอกชนคาทอลิก สังกัดคณะภคินีผู้รับใช้ดวงหทัยนิรมลของพระแม่มาเรีย พฤติกรรมของผู้บริหารในสถานศึกษาขนาดกลางและสถานศึกษาขนาดใหญ่ พบว่า ในภาพรวม แตกต่างกัน ส่วน มนัส แก้วพิทักษ์ (2538 : 119) ได้ศึกษาทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับกาจัดดำเนินการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี มีความเห็นว่าสถานศึกษาขนาดใหญ่ย่อมมี อาคารสถานที่ และครุภัณฑ์มากตามไปด้วย และที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาการ

จัดดำเนินการขยายการศึกษาภาคบังคับด้านชุมชนแต่ในด้านบุคลากร งบประมาณ ส่วนด้านวิชาการ ไม่พบความแตกต่าง เช่นเดียวกับกับ เกศนา พันทาเดช(2543 : 225) ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะ การบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกำแพงนครเวียงจันทน์ พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกำแพงนครเวียงจันทน์ มีทักษะการบริหารงานในโรงเรียนที่มีขนาด ต่างกัน ทักษะทางความรู้และทางความคิดรวบยอดแตกต่างกัน แต่ในการวิจัยของ เสาวภาภย์ แผลมเพ็ชร (2544 : 88-89) ได้เปรียบเทียบความพร้อมของสถานศึกษา และศักยภาพของบุคลากร ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนนทบุรีพบว่าในภาพรวมทุกด้าน สถานศึกษานานาชาติใหญ่กับสถานศึกษานานาชาติเล็กแตกต่างกัน ได้แก่ ในด้านบุคลากร สถานศึกษา ขนาดใหญ่และสถานศึกษานานาชาติเล็ก สถานศึกษานานาชาติใหญ่และสถานศึกษานานาชาติกลางแตกต่างกัน ส่วนในด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการสนับสนุนส่งเสริม ไม่แตกต่างกัน แต่ วิชัย ครูจอร์จ (2543 : 99) ได้ศึกษาปัญหาการติดต่อสื่อสารในการบริหารงานวิชาการของ โรงเรียนมัธยมศึกษาพบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษานานาชาติต่างกัน มีปัญหาการติดต่อสื่อสาร ในการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน สำหรับ สิริพร น้ำพรี (2539 : 113-114) ได้ศึกษา ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ สำหรับ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า สถานศึกษานานาชาติใหญ่มีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ด้าน อาคารสถานที่ มากกว่าสถานศึกษานานาชาติเล็กและขนาดกลาง ด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานศึกษาทั้ง 3 ขนาด มีความพร้อมไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านครูผู้สอนสถานศึกษานานาชาติเล็ก และขนาดกลางมีความพร้อม มากกว่าสถานศึกษานานาชาติใหญ่

จากความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูผู้สอน ผลการติดตามประเมินโครงการ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษายังมีปัญหาหลายๆด้าน และสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีความพร้อมในด้านต่างๆไม่เท่ากัน บางเรื่องสถานศึกษานานาชาติเล็กมีความพร้อมมากกว่า แต่บางเรื่องสถานศึกษานานาชาติใหญ่มีความพร้อมมากกว่า ผู้วิจัยจึงเกิดความสงสัยว่าในเรื่องความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับ สถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันจะมีความพร้อมแตกต่างหรือไม่ ถึงแม้จะมีงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาในเรื่องนี้มาบ้างแล้วก็ตามหากแต่งานวิจัยที่ผ่านมาเป็นการศึกษา ความพร้อมตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน หรือผู้เกี่ยวข้อง ในการศึกษาลักษณะนี้อาจไม่ได้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับความพร้อมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง เพราะเป็นการตอบตามความคิดเห็นหรือความรู้สึกของบุคคลซึ่งไม่จำเป็นต้องสะท้อนให้เห็นความพร้อมในด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านปริมาณ และด้านคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงานของสถานศึกษาจริงๆ สำหรับการเปรียบเทียบความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับของสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันของ

ผู้วิจัยได้นำเกณฑ์มาตรฐานของกรมสามัญศึกษาเป็นอ้างอิงเป็นแบบศึกษาความพร้อม ดังนั้นสถานศึกษาจะขอเวลาใดหรือใครตอบย่อมจะได้คำตอบที่คงที่ และในการเปรียบเทียบความพร้อมในครั้งนี้ได้รวมถึงสถานศึกษาที่เข้าโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาด้วย ถึงแม้สถานศึกษาจะเปิดสอนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษามาก่อนแล้วก็ตามแต่เนื่องจากในการขอเปิดการสอนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาหรือเปิดสอนมัธยมศึกษาในช่วงนั้น มีเงื่อนไขกำหนดไว้เพียงว่าเป็นสถานศึกษาที่มีการคมนาคมไม่สะดวก อยู่ห่างจากสถานศึกษาที่เปิดสอนมัธยมศึกษา 5 กิโลเมตรมีจำนวนนักเรียนไม่น้อยกว่า 15 คน มีอาคารสถานที่และบุคลากรพอเพียง เป็นสถานศึกษาที่มีอัตราการเรียนต่อระดับมัธยมต่ำ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนี้ไม่ตรงจุดมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้ และในปีการศึกษา 2546 นี้ เป็นปีแรกของการประกาศใช้การศึกษาภาคบังคับ หากสถานศึกษาประถมศึกษาทุกสถานศึกษาจะต้องเปิดการศึกษาภาคบังคับแล้วสถานศึกษาจะมีความพร้อมหรือไม่ และสถานศึกษาดังกล่าวจะมีความพร้อมต่างกันหรือไม่

ดังนั้น จึงได้เปรียบเทียบความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปีของสถานศึกษาโดยการเปรียบเทียบความพร้อมตามขนาดสถานศึกษาขนาดเล็ก สถานศึกษาขนาดกลาง และสถานศึกษาขนาดใหญ่ขึ้น ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยในครั้งนี้จะทำให้หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาภาคบังคับจะได้ทราบผลจากการศึกษาความพร้อมในด้านต่างๆ ของสถานศึกษาและนำผลการวิจัยไปพัฒนา วางแผนบริหารจัดการศึกษาภาคบังคับของเขตพื้นที่การศึกษานี้ได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ที่มีขนาดต่างกัน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการศึกษานี้จะทำให้ทราบถึงความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ในหมวดต่างๆ ของสถานศึกษาที่ปฏิบัติ จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยในฐานะผู้ประสานนโยบายระดับอำเภอและระดับเขตพื้นที่ จะได้ประโยชน์อย่างชั่งในการปรับปรุงการดำเนินงาน การวางแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในสังกัดให้มีคุณภาพดีขึ้น อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในระดับกรม และกระทรวง ในการวางแผนกำหนดนโยบายการบริหารงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาภาคบังคับ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) เกี่ยวกับสภาพความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานในการจัดการศึกษาของโรงเรียนศึกษามัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา มาเป็นกรอบอ้างอิงความพร้อมซึ่งตามเกณฑ์ดังกล่าวได้กำหนดมาตรฐาน ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพไว้ ดังนี้

1.1 ด้านปริมาณ ประกอบด้วย

1.1.1 จำนวนครูสายปฏิบัติการสอน

1.1.2 จำนวนนักการภารโรง

1.1.3 อาคารอาคารประกอบ

1.2 ด้านคุณภาพ ประกอบด้วย

หมวดที่ 1 การบริหารงานทั่วไป

หมวดที่ 2 งานธุรการ

หมวดที่ 3 งานวิชาการ

หมวดที่ 4 งานปกครองนักเรียน

หมวดที่ 5 งานบริการ

หมวดที่ 6 สถานศึกษากับชุมชน

หมวดที่ 7 การบริหารอาคาร สถานที่

อนึ่ง แม้เกณฑ์มาตรฐานด้านคุณภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษากำหนดไว้ 7 หมวด ดังกล่าวแต่ไม่อาจนำเกณฑ์ทุกหมวดมาใช้กับโรงเรียนประถมศึกษา(เดิม)ได้โดยเฉพาะ หมวดที่ 4 งานปกครองนักเรียน และหมวดที่ 5 งานบริการ ทั้งนี้เป็นเพราะว่างานของโรงเรียนประถมศึกษา(เดิม)ไม่ได้กำหนดงานในเรื่องการปกครองนักเรียน และงานบริการไว้ แต่โรงเรียนประถมศึกษา(เดิม)ได้มีการกำหนดงานไว้ 6 งาน คือ งานบุคลากร งานอาคารสถานที่ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานธุรการการเงินและพัสดุและงานสัมพันธ์ชุมชนเมื่อเทียบงานของโรงเรียนประถมศึกษา(เดิม)กับเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านคุณภาพแล้ว เห็นว่าหมวดดังกล่าว เป็นเรื่องที่ โรงเรียนประถมศึกษา(เดิม)ทุกขนาดไม่ได้แบ่งงานไว้ให้ชัดเจน ดังนั้นในการเก็บข้อมูล อาจทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่วัดต้อง อันจะเป็นผลทำให้การศึกษาความพร้อมในครั้งนี้อาจคลาดเคลื่อน ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตของการศึกษา ด้านคุณภาพเพียง 5 หมวด ดังต่อไปนี้

- หมวดที่ 1 การบริหารงานทั่วไป
- หมวดที่ 2 งานธุรการ
- หมวดที่ 3 งานวิชาการ
- หมวดที่ 6 สถานศึกษากับชุมชน
- หมวดที่ 7 การบริหารอาคาร สถานที่

2. ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ซึ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ 9 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอท่าเรือ อำเภอนครหลวง อำเภอบางปะหัน อำเภอบ้านแพรก อำเภอภาชี อำเภอमारาช อำเภอวังน้อย และอำเภออุทัย สถานศึกษาเหล่านี้เมื่อจำแนกออกตามขนาดสถานศึกษา จะมีสถานศึกษาขนาดเล็ก สถานศึกษานขนาดกลาง และสถานศึกษานขนาดใหญ่ ซึ่งสถานศึกษาแต่ละขนาดมีจำนวน ดังนี้

- 2.1 สถานศึกษานขนาดเล็ก จำนวน 87 แห่ง
- 2.2 สถานศึกษานขนาดกลาง จำนวน 89 แห่ง
- 2.3 สถานศึกษานขนาดใหญ่ จำนวน 33 แห่ง

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1. ตัวแปรต้น ได้แก่ ขนาดสถานศึกษา ประกอบด้วย

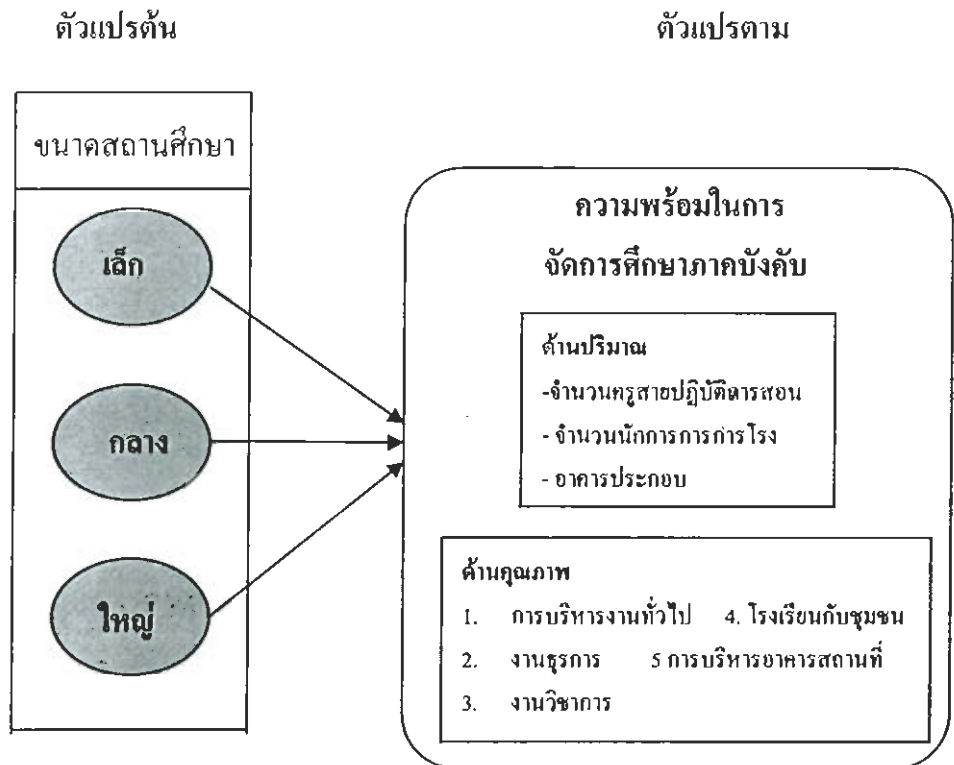
- 3.1.1 สถานศึกษานขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียน 1 - 120 คน
- 3.1.2 สถานศึกษานขนาดกลาง มีจำนวนนักเรียน 121 - 300 คน
- 3.1.3 สถานศึกษานขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียน 301 คนขึ้นไป
(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542 : 9)

3.2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ความพร้อมในการจัดการศึกษานภาคบังคับ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษานค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเปรียบเทียบความพร้อมในการจัดการศึกษานภาคบังคับของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 เพื่อให้การศึกษานความพร้อมในการจัดการศึกษานภาคบังคับของสถานศึกษาในครั้งนี้

มีความเที่ยงตรง(Validity) ผู้วิจัยจึงใช้เกณฑ์ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา
กรมสามัญศึกษามาเป็นกรอบในการอ้างอิงความพร้อมซึ่งตามเกณฑ์ดังกล่าวมีความพร้อมในการ
จัดการศึกษาภาคบังคับที่ครอบคลุมความพร้อมทั้งในด้านปริมาณและด้านคุณภาพตามที่ได้ระบุไว้
ในหัวข้อของขอบเขตเนื้อหาซึ่งสรุปเป็นภาพประกอบได้ ดังนี้

ภาพประกอบ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับ หมายถึง ลักษณะหรือสภาพของปัจจัยที่ครบครันในสถานศึกษาที่เตรียมการไว้และสามารถเปิดรับนักเรียนทุกคนให้เรียนจบชั้น ม. 3 ได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ทั้งด้านปริมาณ ได้แก่ จำนวนบุคลากรครู ภารโรง อาคารประกอบด้านคุณภาพ ได้แก่ งานบริหารทั่วไป งานธุรการ งานวิชาการ งานโรงเรียนกับชุมชน งานบริหารอาคารสถานที่ ซึ่งวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
2. การศึกษาภาคบังคับ หมายถึง การศึกษาที่รัฐบังคับให้เด็กได้รับการศึกษาจำนวน 9 ปี โดยให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหกเว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ
3. สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1
4. ขนาดสถานศึกษา หมายถึง ลักษณะของโรงเรียนที่กำหนดขึ้นเพื่อให้สังเกตได้ว่า ใหญ่ กลาง เล็ก โดยพิจารณาจากจำนวนนักเรียน คือ
ขนาดใหญ่ จำนวนนักเรียน 301 คนขึ้นไป
ขนาดกลาง จำนวนนักเรียน 121-300 คน
ขนาดเล็ก จำนวนนักเรียน 120 คนลงมา

สมมุติฐานของการวิจัย

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ที่มีขนาดต่างกัน มีความพร้อมในการจัดการศึกษาภาคบังคับ แตกต่างกัน